

„Eriggy Misi Ipolyságra, jó étvágyat záptojásra!” III.

A selmeci főiskolások és a darabont főispán találkozása

A címbeli rigmus az Alkotmány újságban jelent meg 1905. december 31-én. Ez nem valami évbúcsúztató szerkesztői tréfa volt, hanem egy példa nélküli esemény tömör kifejezése. A selmeci főiskolások 1905. évi karácsony és újév közötti „farsangi forradalma” országos és országhatáron túli eseménnyé vált. Írtak róla az országos és a helyi lapok, de még a bécsi is és Tassonyi Ernő¹ szintén megörökítette e nem hétköznapi eseményt.

Másnap, december 29-én este esztergomi lakóhelyén is tüntetés fogadta Szabó Mihályt és ott hangzott el a címben szereplő rigmus.² Selmecen a lelkesedés, a helyi nemzeti ellenállás kurucos verse-

ket is szült. Az 1906. év, az újesztendő a helyi hetilap címlapján – Tassonyi selmeci diákéletről szóló kisregénye „jutalomszerű”, kétrészes és hosszas elismerő bemutatása mellett – *Ivánka István* és *Telekes Béla* egy-egy versével indult. Az első versszakok idekívánkoznak: „*Hiába mondják azt nekem: / A szabadság síkon terem / Hegyek közt is nyílnak / Szabadságvirágok. / Selmecbánya polgársága / Büszke vagyok rátok!*” Telekes Béla egyszerűen csak „Selmecbánya” címet adta költeményének, mely így kezdődik: „*Üdvözlégy, új kuruc város, / Ősi Selmecbánya! / Te, ki mindig labanc voltál, ősi kuruc városoknál / Hősiebben állsz ma.*”³

A selmeci hetilap – további, már nemzetközi elismerésként – idézte az osztrák *Wiener Neues Tageblatt* sorait: „Selmecbányán farsangi forradalmat kezdtek játszani s úgy látszik azzal a felfogással, hogy nagyon komoly dolgot művelnek és megfélemlítik a hatalmat. Csakhogy kibent kelt félelmet az ilyen forradalom? Tulajdonképpen örvideni kellene, hogy a Lajtán túli forradalmak ilyen humoros jellegűek.”⁴

A darabontkormány 1906. január 10-én arra kérte a főiskola rektorát, *Fodor Lászlót*, hogy „indítson haladéktalanul vizsgálatot azoknak a főiskolai hallgatóknak *kipuhatólása* végett, a kik a szóban forgó tüntetéseket előkészítették, rendezték vagy azokban aktíve részt vettek.” Ennek hírére mintegy 300 főiskolász kijelentette, hogy „*a tüntetésben részt vett társaikkal egyetértének és a tüntetésért egyetemleges felelősséget vállalnak*”. A selmeci főkapitány a kipuhatólás eredményeként ezt a szép (kollegiális) egyetemleges kiállást jegyzőkönyvezte.⁵

Ha a fővárosban nem is tudták meg, hogy kik voltak az ifjúság kipuhatólódó vezetői, mi azért most idézzünk magunk elé néhány nevet. A főiskolások részéről vezető szerepet vitt – többek között – a 24 éves *Tassonyi Ernő*, a 27 éves *Czentner József* és a 24 éves *Bogisich Gyula* bányamérnök-hallgatók,⁶ de megemlíthető a 21 éves *Wundszám Sándor* erdőmérnök-hallgató is. Nyilván a főiskolások mellett más fiatalok,

így pl. a Tassonyi által említett „bányászuhancok” (véltetően, mint a helyi bányaiskola⁷ tanulói) és minden bizonnyal a gimnáziumok idősebb, felsős diákjai, de az iparos és kereskedő ifjak is a tömegben voltak.

Tassonyi 1900-ban iratkozott be az akadémiaira és 1910-ben kapott oklevelet, Czentner József 1899-ben iratkozott be, de Selmecen nem kapott oklevelet.⁸ Bogisich Gyula 1905-ben valétált,⁹ míg Wundszám Sándor 1908-ban záradékolta.¹⁰ Tegyük említést az 1905 nyarán megválasztott – így Macó installációján hivatalban volt – selmeci ifjúsági köri vezetőkről is. „Elnök: *Bacsiida Lajos*, alelnök: *dr. Ribtiánszky Kálmán*, főtitkár: *Csécsey István*, titkár: *Magyar János* (önképzőkör vezető), pénztáros: *Wundszám Sándor*. Ellenőr: *Holzmann Gusztáv*, háznagy: *Bogisich Gyula*, alháznagy: *Rimeg Géza*, főkönyvtáros: *Früstök István*, alkönyvtárosok: *Tarcsányi Kálmán* és *Szilvay József*. Zenekarvezető: *Balázs Jenő*, zenekari szertáros: *Rigler Dezső*, énekarvezető: *Kellner Béla*, közgyűlési jegyző: *Maróthy Gyula*, választmányi jegyzők: *Tóth László* és *Zsigmondovics Gyula*. Egészségügyi bizottság: elnök: *Vécsey Ferenc*, tagok: *Pfaff Gusztáv*, *Baumgartner Emánuel* és *Patzner Károly*.”¹¹

Érdekeség, hogy „*Vykopál János fényképész igen sikerült fényképfelvételeket csinált e hó 28-án a főispáni installációkról. Hogy annak a nevezetes napnak valami anyagi haszna is legyen, kijelentette a derék és hazafias fényképész, hogy e képekből befolyó tiszta jövedelmet az ifjúsági kör Otthon-alapja javára ajándékozza. Felkérjük a hazafias közönséget, hogy minél többet vásároljanak e képekből, hálából az ifjúság iránt, amely ifjúság áldozatkészségének, hazaszeretetének olyan páratlan jelét adta az installációs napon.*”¹² Én pedig felkérem a tisztelt olvasóközönséget, hogy ha valakinek van ilyen felvétele, úgy azt tegye közkinccsé vagy ossza meg a szerzővel.

Tassonyi szerint „*Ha voltak keserű órái Szabó Misinek új hivatalos minőségében, akkor azok között a Macó I. installációjának végignézése volt a legkeserűbb pirula, amelyet neki le kellett nyelnie.*”¹³ És hogy mi történt Macó főispánnal? Neki sem lehetett egyszerű, ugyanis „Macó, az installációja alkalmával, tudvalevőleg részeg volt. Másnap kijózanodván, kijelentette, hogy állásáról lemond.”¹⁴

¹ Tassonyi Ernő: A darabont főispán beiktatása. In: Selmeczbányaiak emlékkönyve. Budapest, 1937, pp. 91–98.

² Alkotmány, 10. (1905) 314. sz. (dec. 31.) 5.

³ Selmeczbányai Híradó, 16. (1906) 1. sz. (jan. 7.) 1.

⁴ Selmeczbányai Híradó, 16. (1906) 1. sz. (jan. 7.) 2.

⁵ Budapesti Hírlap, 26. (1906) 10. sz. (jan. 11.) 5.

⁶ A selmeczbányai akadémia, illetve főiskola 1879/80 és 1927/28 között beiratkozott hallgatói névjegyzéke (kézirat 1928k): a szerző családtörténeti magánarchívumában lévő dokumentum alapján. <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/350875#> (Bogisich Gyula). Tassonyi keresztnév nélkül utal még a bakon ült „Bikkfalvira” is, de – pl. a tablófotók vagy a főiskolai tanácsülési jegyzőkönyvek alapján – a pontos kilétét nem sikerült megállapítani, mert kettő főiskolász, az 1905-ben 22 éves Bikfalvy Béla bányamérnök-hallgató és a 28 éves Bikfalvy József erdőmérnök-hallgató (utóbbi 1908-ban végzett) is szóba jöhet.

⁷ Selmeczbányai Hírlap, 23. (1913) 23. sz. (jún. 8.) 3.

⁸ Magyar bányamérnökök 1876–1999. Szerk. Zsámboki László. Miskolc, 1999, p. 51.

⁹ <http://leveltar.uni-sopron.hu/banya-kohorderomernok-tablok>.

¹⁰ Az erdészeti felsőoktatás 200 éve II. kötet. Sopron, 2008, pp. 129., 122.

¹¹ Egyetemi Lapok, 19. (1905) 28. sz. (jún. 4.) 8.

¹² Selmeczbányai Híradó, 15. (1905) 53. sz. (dec. 31.) 5.

¹³ Tassonyi E.: i. m., p. 95.

¹⁴ Selmeczbányai Híradó, 15. (1905) 53. sz. (dec. 31.) 5.

A régi kerékvágás, döccenőkkel

Szabó Mihály főispán – Macótól eltérően – ekkor, az első és sikertelen próbálkozás után nem mondott le. Puskás Jenő főiskolás, a *Budapesti Hírlap* tudósítója egy esetleges második próbálkozásról azt írta, amit sokan gondolhattak: „A nagyközönség s az akadémiai ifjúság oly lelkes egyértelműséggel utasította vissza a megyefőnök próbálkozását, mely párját ritkítja s valószínűleg lehetetlenné tette egyszer s mindenkorra a további megyefőnöki próbálkozást.”¹⁵ Ez azonban nem így történt. A hatalom tekintélyén esett csorbát ki kellett köszörszörlni.

Az 1906. január 9-én tartott közgyűlésen a városházára betódult főiskolások a tanácsteremben leakasztották *Rudnay Béla* korábbi selmeci főispán festményét, helyére gyászkeretben kiírták, hogy „Rudnay, pfuj!”.¹⁶ Rudnay a darabontkormány idején a fővárosi államrendőrség főkapitánya maradt (februárban királyi biztosi kinevezést is kapott).¹⁷ A festményleakasztás ellen *Szél László* selmeci tisztügyi ügyész a közgyűlésen szót emelt, aki ezért este a lakása előtt a fülnek valószínűleg nem túl kellemes macskazenét kapott. Az exfőispán festményének nem lett baja, de az ifjúság nagyszámú érdeklődése miatt belépőjegy-osztásossá vált a selmeci közgyűlés nyilvánossága. Ezzel kezdett véget érni a főiskolás ifjak vitte színház (vagy a cirkusz).

¹⁵ Budapesti Hírlap, 25. (1905) 358. sz. (dec. 29.) 5.

¹⁶ Pesti Hírlap, 28. (1906). 10. sz. (jan. 11.) 4.

¹⁷ Budapesti Közlöny, 40. (1906) 42. sz. (febr. 21.) 1.

¹⁸ https://library.hungaricana.hu/hu/view/SELMEC_BEF_TUJKV_1904-1906/?pg=225&layout=s

¹⁹ Selmeczbányai Híradó, 16. (1906) 3. sz. (jan. 21.) 4.

²⁰ Az erdészeti felsőoktatás 200 éve II. kötet. Sopron, 2008, p. 120.

²¹ Magyarország tisztí cím- és névtára, 25. 1906, p. 399.; Selmeczbányai Híradó, 16. (1906) 3. sz. (jan. 21.) 4.

²² Selmeczbányai Híradó, 16. (1906) 2. sz. (jan. 14.) 2–4.; Selmeczbányai Híradó, 16. (1906) 3. sz. (jan. 28.) 1–5.; Tassonyi E.: i. m., pp. 97–98.

²³ Selmeczbányai Híradó, 16. (1906) 15. sz. (ápr. 15.) 5.

²⁴ Selmeczbányai Híradó, 16. (1906) 3. sz. (jan. 21.) 4. és 4. sz. (jan. 28.) 4., <https://artortenet.hu/magyar-penzterekindex-arakes-devizak-alapjan-1754-tol/>

²⁵ Budapesti Közlöny, 40. (1906) 93. sz. (ápr. 20.) 1.

²⁶ Budapesti Közlöny, 40. (1906) 95. sz. (ápr. 22.) 1.

²⁷ Selmeczbányai Híradó, 16. (1906) 17. sz. (ápr. 29.) 4.

A festményleakasztással is összefüggő január 10-ei főiskolai bezárás¹⁸ és a főiskolások hazautazását, aztán dektívük újabb megjelenését és a január 18-ai installációs közgyűlést követően: Szabó Mihály hivatalba lépett. A főispán két, magával hozott közgyűlési tag, *Erdély Gyula* körmöcbányai járásbíró és *Floch István* belabányai kovácsmester előtt tette le az esküt (Erdély Gyulát ezért Körmöcbányán még aznap este „a közönség lelkesebb része jól elpáholta”).¹⁹ A főispán a tisztviselők közül *Sztancsaj Miklós* főjegyzőt, *Vörös Ferenc* aljegyzőt és *Altmann Imre* gazdasági tanácsnokot még aznap, január 18-án felmentette. A jegyzőkönyvet az új főjegyző készítette és a két említett közgyűlési tag hitelesítette. A főispán ezt követően január 20-án, szombaton elutazott, aki egy vonatszerelvényen volt Tassonyival. Rá a cilindere miatt a vasutasok először a főispáni kísértek tagjaként tekintettek és megdobálták, majd amikor felismerték benne a volt köri elnököt, bocsánatot kértek. Így megtapasztalhatta – ha csak kicsit is – a másik oldalt.

Kálmán rendőrőrkapitány közbenjárására elengedték. A főispán becsületsértésért feljelentette az ifjút, de ő (talán *Liba Antal* járásbíróval²¹ is összekacsintva) azt vallotta a perében, hogy nem a főispánra, hanem a – perben nem érintett – kísérőjére, a közgyűlési tagra kiabált szitkozódva, így aztán a bíróság felmentő ítéletet hozott.

A normalizálódás során, február közepén megnyitották a bezárt selmeci főiskolát²² és a beszüntetett ösztöndíjat is az év elejére visszamenőleg folyósították.²³ S ha már pénzügyek: Selmecnek az 1905. december 28-ai első installáció 1000 koronába, míg az 1906. január 18-ai második installáció 5000 koronába került (összesen ez mai értékben 10,7 millió forint). Ugyanekkor a Tassonyi-regény ára 4 korona volt (mai értékben 7200 forint), ennek a fele az ifjúsági kör bevételét képezte. Egyebekben a város 1905-ben 151 138 korona (mai értékben 272 millió forint) állami és városi adót szedett be.²⁴

Az uralkodó 1906. április 19-én a főispáni állásából – négy hónap után és saját kérelmére – felmentette Szabó



A főiskolai hallgatók szerkesztette hetilap, a Selmeci Újság 1907 nyarán

A második nekifutásra – szintén jelentős csendőrségi jelenlét mellett – sikerült selmeci installáció alatt csak kisebb rendzavarások történtek. A főispán főiskolai épületekben nem kapott szállást, így január 17-én a tűzoltólakta nyában szállt meg, mely fölé a főiskolások az Óváról petárdákat lőttek, zajjal zavarva az ottlétét. Másnap a 22 éves *Groszmann Imre* erdőmérnök-hallgató főiskolás (1906-ban záradékolt)²⁰ a városháza tornyából a befelé haladó főispán és a két közgyűlési tag felé a „Gazember!” szót kiabálta. A csendőrök őrizetbe vették a kiabálót, de *Horváth*

Mihályt.²⁵ Az így megüresedett állásra pár nappal később – ki más, mint – *Lits Gyula* „nyugalmazott főispán” kapott újra főispáni kinevezést.²⁶ A régi-új főispánnak örültek Selmecben, de messze nem kapott akkora ünneplést az újabb installációján, 1906 tavaszán, mint 1905 decemberében, amikor lemondott és szinte fejedelmi búcsúban részesült.²⁷ 1907 nyarán, a főiskola hallgatói által szerkesztett Selmeci Újságban – melynek jövedelme negyedét a főiskolai kör otthona javára fordították – már „generálszeninek” ironizálták Lits főispánt.



A kalapját emelő Pallavicini bevonulása Selmecre (1910)

Selmecen 1906 tavaszán talán már mindenkinek elege volt a sok cécóból. Pedig még vissza volt a bevezetőben már említett országgyűlésképviselő-választás, ami a darabontkormány miatti belpolitikai válság feloldását jelentette. A választásra Selmecen 1906. május 7-én (hétfőn) került sor. A „48-asok” országos vezetője, *Kossuth Ferenc* – a bécsi udvari és az országos politikai egyezségek mentén – Selmecen a „rég 67-esek” (az alkotmánypárt) jelöltjét, a 24 éves *Pallavicini György* ögrófot támogatta.

A helyi 48-asok – a főiskolások szimpátiája mellett – viszont önálló jelöltet indítottak, *dr. Hercegh Mihály* fővárosi egyetemi tanárt, aki a hétfői választás előtt egy nappal, vasárnap délelőtt lemondott. Becsületére válják, hogy ezt Selmecbányán közölte. Helyére a selmeci 48-as párttagok vasárnap délután beugrasztot-

ták *Szentiványi Albert* gimnáziumi tanárt. A másnapi választást, melyen 758-an szavaztak, Pallavicini nyerte 461 szavazattal (164 szótöbbséggel és 60,8%-kal). Gyorsan rögtönzött ellenfele 297 szavazatot kapott. A selmeci főiskolai és középiskolai tanárok, tanítók és papok körében Szentiványi 44, míg Pallavicini 17 szavazatot kapott. Az újságíróként már említett *Puskás Jenő* és *Tassonyi Ernő* főiskolások élénken mindvégig az önálló, helyi 48-as jelölt mellett kampányoltak,²⁸ nem is eredménytelenül. Az 1906-os választáson nem indult, de öt éve már selmeci országgyűlési képviselő *Heincz Hugó* helyett Pallavicini György ögróf vonult be az Országházba, hogy aztán 1910-ben az ősi bányavárosban *Heincz Hugó* győzze le a főiskolások által támogatott Pallavicinit, de ez már egy másik cécó.²⁹

Ki volt Szabó Mihály?

Okkal merül fel a kérdés, hogy ki volt a darabont főispán? Életútját kinevezésekor nem méltatta hosszan a helyi lap, sőt szinte semmit sem mondott róla. Ez is egyfajta ellenállás volt vele szemben. Korábban, 1899. október 8-án a Honvédszobor leplezésekor járt már Selmecen, főjegyzőként ő képviselte Esztergom vármegyét. Itt már találkozott a város és a főiskolások hazafias lelkesedésével, ráadásul a 48-as honvédegyetemen az elsők között tette le a vármegyéje koszorúját.³⁰ Ennek ellenére a fentiek alapján láthatjuk, hogy Szabó Mihály bizony kapott szidalmat eleget főispánsága kezdetén. Azt is mondhatjuk, hogy rosszkor volt rossz helyen. Ennek

ellenére a karrierjében e legmagasabb tisztségére minden bizonnyal élete során büszke lehetett, hisz az 1940. évi gyászjelentésén³¹ is ez szerepelt az elhunyt neve mellett. Szabó Mihály államigazgatási tisztviselői pályafutása – a selmeci kitérő kivételével – Esztergom vármegyéhez és Esztergomhoz kötődött. Azt is mondhatjuk, hogy ha nincsenek a selmeci főiskolások, akkor nevét szűkebb vármegyéjén kívül nem nagyon ismerték volna meg országszerte.

Szabó Mihály 1859-ben született a besenyői Szabó nemesi család tagjaként. 1884-től az esztergomi járás segédszolgabírója, 1887-től ugyanott szolgabíró volt tiszteletbeli főszolgabíró címmel. 1895-től, majd „darabont főispánágát” követően 1906-tól újra Esztergom vármegyei főjegyző volt, ezzel a főispán és az alispán után a harmadik számú megyei államigazgatási vezetőnek számított. 1908-tól Únyon földbirtokosként gazdálkodott,³² majd Óbudára költözött. Esztergomhoz kötődött tisztviselői pályafutása során a kortársak elismerően írtak róla, kedvelték. 1940. november végén „Óbudai magányában” 81 évesen elhunyt és az akkori esztergomi újság a vármegye „egyik legkiválóbb tisztviselőjeként” búcsúzott tőle. Feleségét *Wimmer Annának* lányát Klárának hívták, aki *vitész Gyetvay Grivics Károly* neje volt. Szabó Mihályt Esztergomban temették el.³³ Minden bizonnyal példás tisztviselő volt, híressé mégis a selmeci diákok tették.

A sors fintora, hogy a főiskolások részéről a gúnymenetben és az ellenállásban vezető szerepet vitt Tassonyi Ernő bányamérnök később szintén államigazgatási tisztviselői – miniszteri tanácsosi és fővárosi bányakapitányság-vezetői – karriert futott be, majd Szabó Mihály halála után két évvel később, 1942-ben 62 évesen hunyt el.³⁴ Az 1905-ben „londiner Boggyó” 1937-ben „Bogish méltóságos úrrá” vált, ugyanis bányamérnökként és a peremartoni ipari robbanóanyaggyár igazgatójaként kormányfőtanácsosi címet kapott.³⁵ Azt tudjuk, hogy ügyes londiner volt és okkal feltételezhetjük, hogy a selmeci főiskola ifjúsági tojásbombagyárában alapozta meg a későbbi robbanóanyag-ismeretét.

Tassonyi Ernő írta 1936-ban, hogy ha lett volna hangosfilm 1905 karácsonyán és meg lehetett volna örökíteni a történeteket, akkor az utókor egy ragyogó film-drámában gyönyörködhetett volna. Csak remélem, hogy ebből a tragikomikus ragyogásból sikerült valamit felidézni.

Dr. Fricz-Molnár Péter
főosztályvezető-helyettes, ITM

²⁸ Selmecbányai Híradó, 16. (1906) 19. sz. (máj. 13.) 1–3.

²⁹ Fricz-Molnár P.: i. m.

³⁰ Selmecbányai Híradó, 10. (1899) 41. sz. (okt. 12.) 1., 4.

³¹ <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/583234#>.

³² Magyarország vármegyei és városai. Esztergom vármegye. Szerk. Borovszky Samu. Budapest, 1908, pp. 446., 459–460.

³³ Esztergom és Vidéke, 61. (1940) 93. sz. (nov. 30.) 2.

³⁴ <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/512706#>.

³⁵ Közgazdasági Értesítő, 32. (1937) 5. sz. (jan. 30.) 1. A kormányfőtanácsos cím akkori viselője jogosult volt a „méltóságos” megszólításra.